

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТИСКУ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Аксьонова І. В.

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується поглибленням диференціації населення за рівнем життя, загостренням соціальних проблем в суспільстві, розбалансованістю ринку праці та його структурними змінами. Ринок праці виступає важливою складовою будь-якої національної економіки, оскільки саме він формує якісні та кількісні параметри необхідної робочої сили, від якої залежать можливості структурної трансформації та динамічних змін в економіці країни. Аналіз тенденцій стану та розвитку таких індикаторів ринку праці, як економічна активність населення, зайнятість та безробіття, рівень попиту, пропозиції та працевлаштування трудових ресурсів, рівень оплати та продуктивності праці дозволяє виділити основні проблеми, що впливають на формування ринку праці й рівень розвитку національної економіки загалом. У зв'язку з цим, актуальними є питання дослідження комплексу факторів, які формують стан ринку праці в сучасних умовах й забезпечують його ефективний розвиток.

Аналіз останніх досліджень за проблемою. Питанням аналізу сучасного ринку праці присвячені роботи багатьох науковців, серед яких Бондаревська К. В., Близнюк В. В., Вороніна А. Г., Кваша О. С., Лісогор А. С., Лібанова Е. М., Макарчук О. В., Ніколаєва К. М., Петрова І. Л., Федунчик Л. Г. та інші [1-3,6,10,11]. Вчені в своїх дослідженнях розглядають питання стану, розвитку та регулювання ринку праці, аспекти зниження можливостей прикладання праці, проблеми трудової міграції.

Разом з тим, актуальними залишаються питання дослідження середовища функціонування ринку праці на підставі постійного моніторингу попиту та пропозиції робочої сили та їх впливу на ситуацію на національному та регіональному ринках праці.

Метою статті є статистичний аналіз основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці та оцінювання тиску з боку різних соціально-демографічних груп населення на його формування й розвиток.

Виклад основного матеріалу. Формування пропозиції робочої сили та рівень економічної активності населення залежать від стану демографічної ситуації в країні. На сьогоднішній день Україна належить до країн з регресивним типом відтворення населення, який характеризується низькими показниками народжуваності, високою, зростаючою смертністю, від'ємним природним приростом населення, старінням нації та смертністю працездатного населення. На рис. 1 наведена динаміка основних демографічних показників населення, що характеризують ринок праці й впливають на його формування [7].

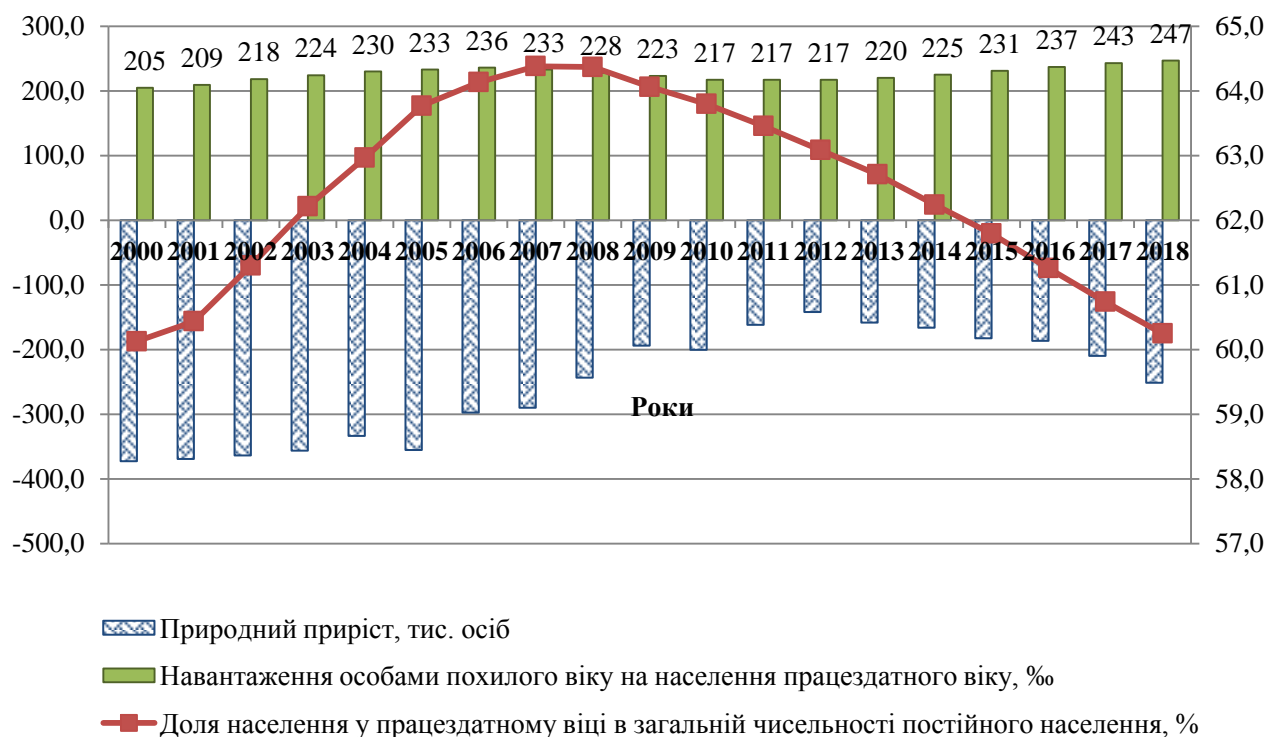

Рис. 1. Динаміка основних демографічних показників населення, що характеризують ринок праці

Як видно з рис. 1, природний приріст населення з 2000 року й по теперішній час є від'ємним. Починаючи з 2014 року спостерігається тенденція

до його подальшого зниження, що свідчить про несприятливу демографічну ситуацію в країні й неможливість відтворювати чисельність потенційних трудових ресурсів. На рис. 1 чітко простежується, починаючи з 2008 року, скорочення потенціалу трудових ресурсів серед населення країни, а саме: доля населення у працездатному віці серед усього населення країни знизилась з 64,4% у 2008 році до 60,2% у 2018 році. Все це призводить до того, що в країні відбувається різке скорочення пропозиції робочої сили, а отже, зростає навантаження працездатного населення непрацездатними особами похилого віку: з 205 осіб у 2000 році до 247 осіб у 2018 році на 1000 осіб населення працездатного віку. Як вважають дослідники [5], процес старіння населення впливатиме на економіку України не лише через тиск на ринок праці й повільне надходження коштів до державного бюджету, а й на зміну економічної поведінки робочої сили. Підвищення пенсійного віку лише у короткостроковому періоді призведе до збільшення частки старших вікових груп у працездатному населенні, що незначним чином послабить економічне навантаження, але у довгостроковому періоді може позначитися, зокрема, на здатності робочої сили сприймати інновації у світі високих технологій, а, отже, на конкурентоспроможності робочої сили й національної економіки загалом.

Статистичне оцінювання сучасного стану соціально-трудова відносин на ринку праці передбачає поділ населення на групи, рис. 1. [10]

Отже, ефективність функціонування ринку праці визначається чисельністю трудових ресурсів, а саме економічно активного населення (ЕАН), яке залежить від динаміки загальної чисельності населення в країні. Даними Держстату України підтверджується тенденція скорочення як загальної чисельності населення України, так і чисельності економічно активного населення протягом останніх 18 років [7].

На рис. 3 наведено динаміку основних показників, що здійснюють тиск на ринок праці України та формують його стан.

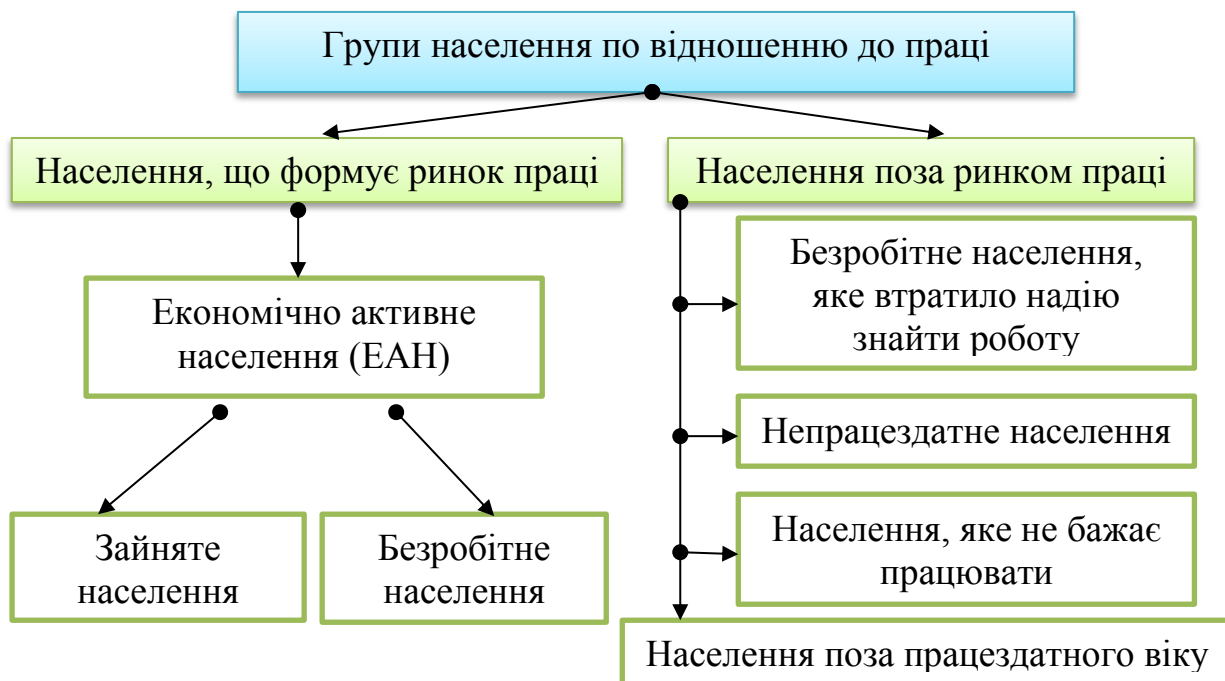

Рис. 2. Розподіл населення за групами стосовно праці

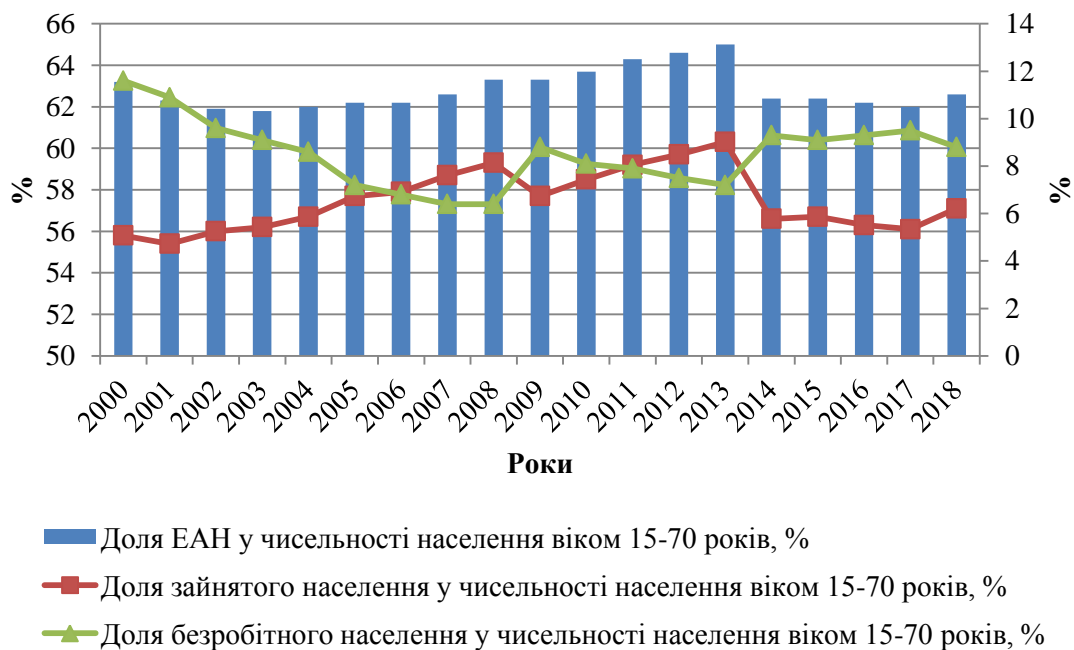

Рис. 3. Динаміка показників, що здійснюють тиск на ринок праці

З рис. 3 видно, що, починаючи з 2014 року спостерігається помітне скорочення долі зайнятих та безробітних, тобто ЕАН в чисельності населення віком 15-70 років, який згідно методології Міжнародної організації праці,

вважається віком працездатності. Слід відмітити, що після фінансової кризи 2008 року, доля ЕАН почала зростати, але на її зниження в останні роки вплинула політична криза, яка розпочалася наприкінці 2013 року. При цьому треба відмітити, що політична ситуація в країні негативно вплинула саме на зайнятість населення. Так, якщо у 2013 р. в Україні частка зайнятого населення у віці 15–70 років становила 60,3%, а безробітних – 7,2% від усього населення цієї вікової групи, то у 2014 р. – уже 56,6 та 9,3%, а у 2018 р. – 57,1 та 8,8% відповідно.

В цілому, бачимо, що від початку 2014 року зайнятість населення знизилася більше, а безробіття зросло більше, ніж зменшилася частка економічно активного населення в країні.

Слід також відзначити, що в останні 2 роки ситуація із зайнятістю населення в країні поліпшується завдяки поступовій адаптації української економіки до нових умов функціонування. Фахівці Національного банку України наголошують, що з початку 2018 р. пропозиція робочої сили зростає після довготривалого спаду, який тривав з другої половини 2013 р., зокрема збільшилося економічно активне та зайняте населення. Основними причинами цього є активізація пошуку роботи населенням через запроваджені зміни до пенсійного законодавства (зокрема, збільшення необхідного страхового стажу для призначення трудових пенсій) і достатньо високі темпи зростання заробітних плат [4].

Тиск на ринок праці можна оцінити також за наявністю попиту і пропозиції на робочі місця та за результатами працевлаштування потенційних безробітних. Потреба роботодавців у працівниках за видами економічної діяльності, кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості та працевлаштування громадян незайнятих трудовою діяльністю за 2006-2018 роки наведено в табл. 1. [8]

Як свідчать дані табл. 1, у вітчизняній економіці, починаючи з 2008 року, спостерігалось різке зниження потреби роботодавців у працівниках за видами економічної діяльності. Про це також говорить велике навантаження (від 10 до

19 осіб) на одне вакантне місце. Невелике пожвавлення ринку праці почалося у 2016 році, в якому вперше за 10 років відбулося зростання кількості вакансій, зумовлене як економічним відновленням, так і складнощами із заповненням вільних вакансій через наявність диспропорцій між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці. Можна зробити висновок, що вітчизняний ринок праці функціонує відповідно до циклів ділової активності. На сучасному етапі, коли національна економіка почала зростати, активізувався й попит на робочу силу.

Таблиця 1

Попит та пропозиція робочої сили та її працевлаштування

На кінець року	Потреба у працівниках (попит), тис. осіб	Навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), осіб	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості (пропозиція), тис. осіб	Працевлаштовано незайнятих трудовою діяльністю, тис. осіб
2006	170,5	4	693,1	1070,8
2007	169,7	4	660,3	1098,6
2008	91,1	10	876,2	1084,0
2009	65,8	8	542,8	702,7
2010	63,9	9	564,0	744,5
2011	59,3	8	501,4	762,7
2012	48,6	11	526,2	764,4
2013	47,5	10	487,7	541,9
2014	35,3	15	512,2	494,6
2015	25,9	19	490,8	444,7
2016	36,0	11	390,8	409,0
2017	50,4	7	354,4	398,63
2018	58,4	6	341,7	-

Динаміку співвідношення чисельності безробітних, які перебували на обліку в державній службі зайнятості та чисельності працевлаштованих незайнятих трудовою діяльністю громадян можна розглядати як тенденцію в тиску на ринку праці країни. Як видно з табл. 1, дане співвідношення поступово підвищувалося з 0,65 у 2006 році до 0,89 у 2017 році, що свідчить про підвищення тиску на ринок праці з боку безробітного населення.

Протягом досліджуваного періоду (2006-2018 рр.), найбільша доля вакансій припадала на обробну промисловість: від 41,7 тис. осіб із числа

вакансій за всіма видами економічної діяльності у 2006 році до 12, 8 тис. осіб у 2018 році. За даними Держстату України [7], в професійному розрізі користуються значним попитом працівники робітничих спеціальностей (57,6% усіх вакансій). Серед сучасних тенденцій можна відмітити прискорення зростання кількості вакансій у сфері інформації та телекомунікацій, сфері операцій з нерухомим майном, торгівлі, державному управлінні.

Для більш адекватного уявлення про ринок праці в Україні доцільно аналізувати як державну, так і комерційну інформацію. Наприклад, як зазначено в дослідженні [4], попит і пропозиція робочої сили на українському ринку праці за даними рекрутингових (кадрових) компаній відрізняється від даних Державної служби статистики та Державної служби зайнятості. Так, за даними [8] структура вакансій за професійними групами станом на 1.11.2019 р. розподілилася наступним чином: керівники, службовці, професіонали та фахівці – 26,3%; найпростіші професії – 13,5%; працівники сфери торгівлі та послуг – 12,7%; кваліфіковані робітники з інструментом та робітники сільського господарства – 23%; робітники з обслуговування устаткування та машин – 24,5%. А, як зазначає автор [4], за даними сайту Міжнародного кадрового порталу «HeadHunter Україна» на категорію «робочий персонал» у середньому припадає лише 6% від усіх вакансій, які представлені на цьому сайті, на сфері зайнятості «виробництво», «будівництво, нерухомість», «транспорт, логістика» – 5%, на сферу «продаж» – 18% від усіх вакансій, «інформаційні технології, Інтернет, телеком» – 11%, «маркетинг, реклама, PR» – 7%. За даними сайту «OLX робота» на сферу «роздрібна торгівля, продажі, закупки» припадає 19,5% від усіх вакансій, представлених на цьому сайті, на «транспорт, логістику» – 13,2% від усіх вакансій, на «бари, ресторани» – 9,0 %, на «будівництво» – 8,0%, на «виробництво, енергетику» – 6,5%, на категорію «робота за кордоном» – 12,3 %. Різниця в структурі вакансій, на думку автора [4], пов'язано з тим, що не всі безробітні шукають роботу через місцеві органи Державної служби зайнятості.

Якщо подивитися працевлаштування за професійними групами станом на

1.11.2019 р. [8], то, можна відмітити, що найбільшим попитом користуються робітники з обслуговування устаткування (26%), потім професіонали та фахівці – 16%, а потім – робітники найпростіших професій – 14%. Станом на той же період за кордон було працевлаштовано приватними агентствами зайнятості найбільше професіоналів та фахівців – 41%, потім робітників найпростіших професій – 24%, а потім робітників з обслуговування устаткування – 14%. Отже, національний ринок праці потребує більше трудових ресурсів робітничих та інженерних професій, а іноземний – висококваліфікованих осіб з числа фахівців та професіоналів, які, як показує аналіз, шукають роботу більше через рекрутингові агентства.

Регіональна структура співвідношення попиту й пропозиції робочої сили на ринку праці також різниться. У табл. 2 на підставі даних [8] представлено порівняння регіонів України за кількістю зареєстрованих безробітних, кількістю вакансій та розміром зарплати за вакансіями станом на 1.11. 2019 р.

Таблиця 2

Порівняння регіонів України за співвідношенням кількості безробітних, вакансій та середньої заробітної плати за вакансіями

Регіон	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Кількість вакансій, тис. одиниць	Заробітна плата за вакансіями, грн.
	<i>Низька (НБ) 4,6-9,0</i>	<i>Низька (НВ) 1,0-2,5</i>	<i>Низька (НЗ) 5234-5800</i>
	<i>Середня (СБ) 9,1-13,0</i>	<i>Середня (СВ) 2,6-5,0</i>	<i>Середня (СЗ) 5801-6500</i>
	<i>Висока(ВБ) 13,1-21,3</i>	<i>Висока (ВВ)5,1-13,0</i>	<i>Висока (ВЗ)6501-7745</i>
Вінницький	СБ	СВ	СЗ
Волинський	НБ	СВ	СЗ
Дніпропетровський	ВБ	ВВ	ВЗ
Донецький	НБ	СВ	ВЗ
Житомирський	СБ	СВ	НЗ
Закарпатський	НБ	СВ	СЗ
Запорізький	ВБ	СВ	НЗ
Івано-Франківський	НБ	НВ	НЗ
Київський	СБ	ВВ	ВЗ
Кіровоградський	СБ	СВ	СЗ
Луганський	НБ	НВ	НЗ
Львівський	СБ	ВВ	ВЗ
Миколаївський	СБ	НВ	НЗ
Одеський	СБ	ВВ	СЗ

Полтавський	ВБ	СВ	СЗ
Рівненський	СБ	СВ	СЗ
Сумський	СБ	НВ	НЗ
Тернопільський	НБ	НВ	НЗ
Харківський	ВБ	ВВ	СЗ
Херсонський	НБ	НВ	НЗ
Хмельницький	НБ	НВ	НЗ
Черкаський	СБ	НВ	СЗ
Чернівецький	НБ	НВ	СЗ
Чернігівський	НБ	НВ	НЗ
м.Київ	НБ	ВВ	ВЗ

Як показує співвідношення попиту та пропозиції на ринку праці у регіональному розрізі (табл. 2), найбільш динамічно розвиненими є ринки праці в Харківській, Дніпропетровській, Київській, Львівській областях та м. Київ, в яких спостерігається як найбільша пропозиція, так і найбільший попит на робочу силу. Зростання попиту на робочу силу стимулює зростання заробітної плати за вакансіями. В перелічених вище регіонах спостерігається найбільший рівень заробітної плати. Більшість західних областей країни має низький рівень пропозиції робочої сили, навіть не дивлячись на наявність середнього рівня вакансій, завдяки низькому рівню саме заробітних плат за вакансіями в цих областях.

За даними рекрутингових агентств, як вказується в дослідженні [4], за кількістю вакансій до топ-5 областей також увійшли Київська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська та Львівська області. Дану ситуацію можна пояснити тим, що наведені регіони є найбільш розвиненими в соціально-економічному сенсі й в них спостерігається більш високий рівень ділової активності, що, в свою чергу, призводить до більш високого попиту на трудові ресурси. В результаті маємо, що ринки праці цих регіонів також привертають увагу безробітних й з інших регіонів країни.

Як було з'ясовано вище, заробітна плата є одним із вагомих чинників, який впливає на тиск на ринку праці з боку безробітного населення. Аналіз даних [8] показує, що існує диференціація в структурі вакансій за розмірами заробітної плати, рис. 4.

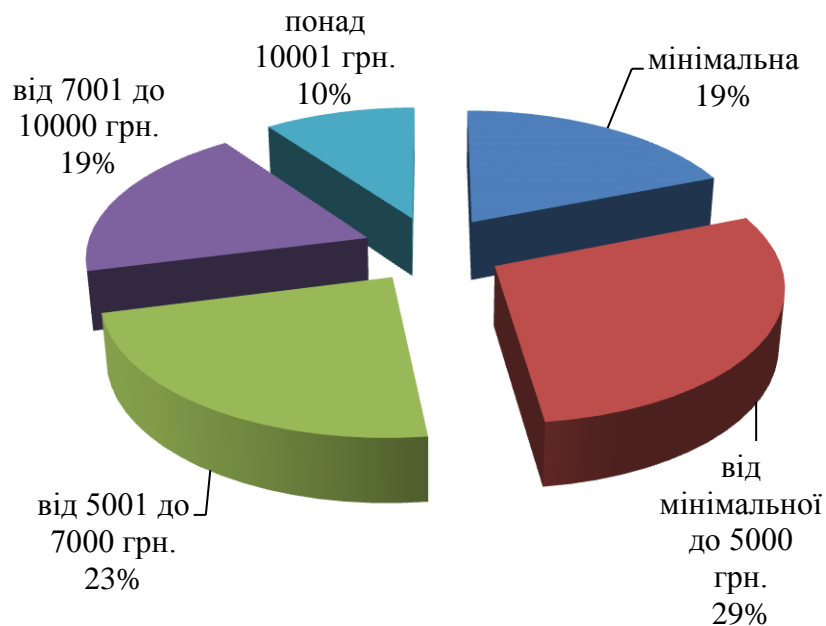

Рис. 4. Структура вакансій за розмірами заробітної плати станом на 1.11.2019 р.

Якщо порівняти структуру вакансій, наведену на рис. 4 з даними табл. 2, то можна помітити, що на п'ять регіонів з високим рівнем заробітної плати за вакансіями припадає більше 30 % усіх вакансій по країні. Майже стільки ж припадає на інші 20 регіонів, де спостерігається середній та низький рівень оплати праці за вакансіями.

В цілому, лише в чотирьох регіонах (Дніпропетровський, Донецький, Київський та м. Київ) розмір заробітної плати у I півріччі 2019 року перевищував середній рівень по Україні. Найнижчий рівень заробітної плати, який не перевищував 80 % від середнього по економіці України, спостерігався в Кіровоградській, Чернівецькій, Тернопільській, Чернігівській областях. [9]

Оскільки види економічної діяльності й галузі з вищим рівнем оплати праці нерівномірно розподілені за регіонами країни, то з регіональною диференціацією заробітної плати за вакансіями пов'язана й диференціація зарплати по вакансіям за професійними групами. Станом на 1.11.2019 р. за даними [8] заробітна плата у вакансіях за професійними групами розподілилась наступним чином, рис. 5.

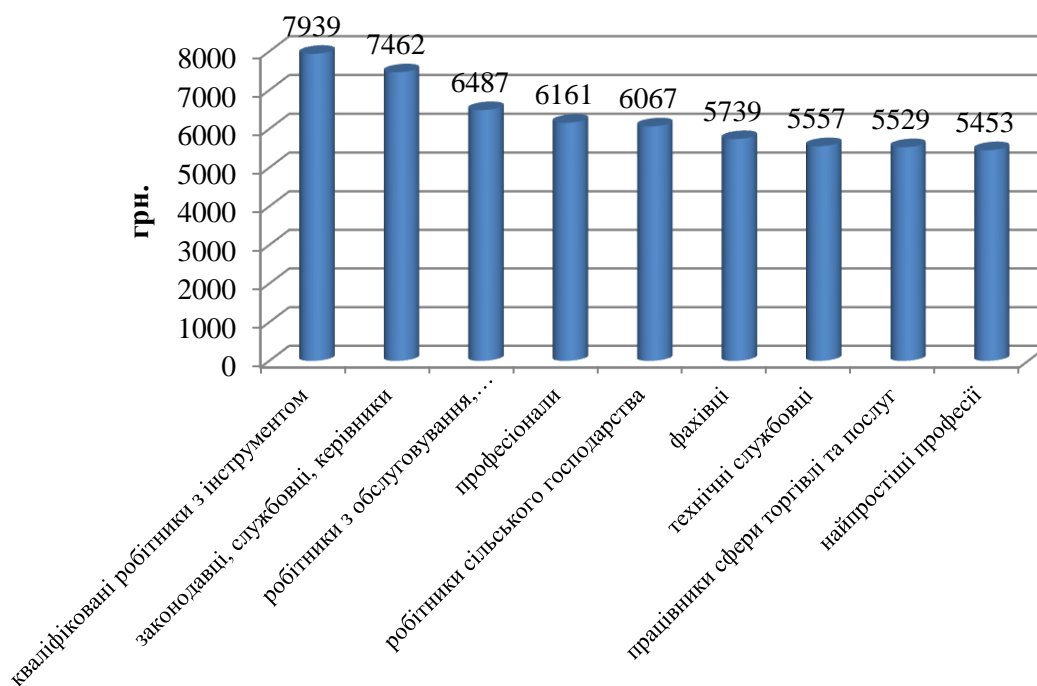

Рис. 5. Розподіл заробітної плати за вакансіями по професійним групам

Виходячи з того, що середня заробітна плата за вакансіями в Україні в цілому складає 6452 грн., то зарплати вакансій лише за трьома першими професійними групами перевищують середню зарплату по країні.

Висновки. Отже, проведений аналіз функціонування національного ринку праці дає підстави стверджувати що недостатня кількість робочих місць з привабливим рівнем оплати праці та її диференціація в територіальному розрізі, істотна розбіжність в рівнях заробітної плати в професійному аспекті, зниження долі економічно активного населення за рахунок зниження долі зайнятих, зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце сприяють підвищенню тиску на ринку праці країни з боку незайнятих громадян. З іншого боку, уповільнення темпів зростання економіки країни знижує потребу роботодавців в робочій силі, що призводить до підвищення рівня трудової міграції.

З метою усунення диспропорцій на ринку праці й зниження тиску на нього з боку трудових мігрантів, необхідно проводити оцінювання впливу як кількісної, так і якісної структури трудових міграційних потоків на стан

вітчизняного ринку праці й загалом на розвиток економіки України. Даний аспект проблеми може бути тематикою подальших досліджень в сфері формування та регулювання сучасного ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська К. В., Аксьонова А. О. Особливості розвитку ринку праці України під впливом сучасних глобалізаційних процесів // Причорноморські економічні студії. 2019. Випуск 38-1. С. 43-47.

2. Вороніна А.В., Ніколаєва К.М. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні // Young Scientist. 2015. № 2. С.167–170.

3. Кваша О. С. Ринок праці в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку // Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. 2018. Випуск 22. С.1074-1079.

4. Кулицький С. Ринок праці та розвиток економіки України // Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 21. С. 35–46.

5. Легомінова С. В. Сучасний ринок праці України: проблеми та тенденції // Інвестиції: практика та досвід. 2015. №19. С. 39-43.

6. Макарчук О. В., Вороніна А. Г. Статистичне дослідження ринку праці в Україні // Економічні науки. 2017. № 9 (49). С. 540-544.

7. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8 Офіційний веб-сайт Державної служби зайнятості України. URL: <http://www.dcz.gov.ua>.

9. Офіційне інтернет-представництво Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/>.

10. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. І.Л. Петрової, к.е.н. В.В. Близнюк; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ. 2018. 356 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf>.

11. Федунчик Л.Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення // Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 2. С. 31-34.

Анотація

Аксьонова І. В. Статистичне оцінювання тиску на ринку праці України

Ринок праці виступає важливою складовою будь-якої національної економіки, оскільки він формує якісні та кількісні параметри необхідної робочої сили, від якої залежать можливості структурної трансформації та динамічних змін в економіці країни. У зв'язку з цим, актуальними є питання дослідження середовища функціонування ринку праці на підставі постійного моніторингу попиту та пропозиції робочої сили та оцінювання їх впливу на ситуацію на національному та регіональному ринках праці.

Мета статті полягає в проведенні статистичного аналізу основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці та оцінювання тиску з боку різних соціально-демографічних груп населення на його формування й розвиток.

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступили монографії науковців, в яких висвітлюються проблеми розвитку сучасного ринку праці, матеріали періодичних видань та ресурси Internet із зазначеної проблематики, статистична інформація сайтів Державної служби статистики України, Державної служби зайнятості, Міністерства фінансів. При проведенні дослідження використано метод узагальнення інформації, статистичні методи групування, порівняння, координації, структури, динаміки.

У результаті дослідження було виділено групи населення, які формують ринок праці, здійснено аналіз динаміки основних демографічних показників населення, що характеризують ринок праці та впливають на його формування, розглянуто тенденцію показників, що спричиняють тиск на ринок праці, проаналізовано співвідношення попиту, пропозиції та працевлаштування робочої сили в динаміці, проведено порівняння регіонів України за співвідношенням кількості безробітних, вакансій та середньої заробітної плати за вакансіями.

Перспективами подальших досліджень у напрямі формування та регулювання сучасного ринку праці є оцінювання впливу кількісної та якісної структури трудових міграційних потоків на стан вітчизняного ринку праці й розвиток економіки країни в цілому.

Ключові слова: ринок праці, тиск на ринку праці, економічно активне населення, попит робочої сили, пропозиція робочої сили

Аннотация

Аксенова И. В. Статистическое оценивание давления на рынке труда Украины

Рынок труда выступает важной составляющей любой национальной экономики, поскольку он формирует качественные и количественные параметры необходимой рабочей силы, от которой зависят возможности структурной трансформации и динамических изменений в экономике страны. В связи с этим, актуальными являются вопросы исследования среды функционирования рынка труда на основе постоянного мониторинга спроса и предложения рабочей силы и оценки их влияния на ситуацию на национальном и региональном рынках труда.

Цель статьи заключается в проведении статистического анализа основных тенденций развития отечественного рынка труда и оценивания давления со стороны различных социально-демографических групп населения на его формирование и развитие.

Методологической и информационной основой исследования выступили монографии ученых, в которых освещаются проблемы развития современного рынка труда, материалы периодических изданий и ресурсы Internet по указанной проблематике, статистическая информация сайтов Государственной службы статистики Украины, Государственной службы занятости, Министерства финансов. При проведении исследования использован метод обобщения информации, статистические методы группировки, сравнения,

координации, структуры, динамики.

В результате исследования было выделено группы населения, которые формируют рынок труда, осуществлен анализ динамики основных демографических показателей населения, характеризующих рынок труда и влияющих на его формирование, рассмотрены тенденции показателей, которые вызывают давление на рынок труда, проанализировано соотношение спроса, предложения и трудоустройства рабочей силы в динамике, проведено сравнение регионов Украины по соотношению количества безработных, вакансий и средней заработной платы по вакансиям.

Перспективами дальнейших исследований в направлении формирования и регулирования современного рынка труда является оценка влияния количественной и качественной структуры трудовых миграционных потоков на состояние отечественного рынка труда и развитие экономики страны в целом.

Ключевые слова: рынок труда, давление на рынке труда, экономически активное население, спрос рабочей силы, предложение рабочей силы

Офіційне написання англійською мовою:

Aksonova Iryna